

سنگ‌های قیمتی مشهد معروف هستند و خراسان از نظر منابع معدنی مانند فیروزه و آگات (عقیق)، بریل (اکوامارین)، سافیر، یاقوت، روتیل، ارتوکلاز، فیروزه قوچانی (کریزوکلار)، اسپر، عقیق سلیمانی، اوپال، گارنت، در کوهی، رز کوارتز، آندالوزیت، ایلمنیت، آراگونیت و پلی گورسکیت حائز اهمیت است. بهترین نوع فیروزه نیز از نظر کیفیت، رنگ و ارزش در نیشابور ایران یافت می‌شود که مرغوب‌ترین نوع فیروزه در جهان است. فعالیت بیش از ۳۸۰ واحد تراش سنگ، هنرمندی هزاران سنگ تراش و تراکم معادن سنگ‌های

گوهرسنگ‌های جهانی مشهد

تزیینی و قیمتی باعث شده تا در سال ۱۳۹۵ مشهد به عنوان شهر جهانی گوهر سنگ‌ها ثبت شود. این منطقه با وجود ۳۹ گونه سنگ‌های قیمتی متفاوت، منبع غنی برای صادرات این محصول به بسیاری از کشورهاست. سنگ عقیق، با میزان استخراج سالانه ۹ تن و فیروزه با استخراج سالانه ۵ تن، پر در خواست‌ترین محصولات این استان هستند. مشهد با داشتن حدود ۹۰ درصد از کارگاه‌های سنگ‌های زینتی کشور، جواهرات و محصولات زینتی مذهبی همچون تسبیح و انگشتر تولید می‌کند.

ویژه‌نامه روز هفتم
۱۹ خرداد ۱۴۰۲
شماره ۴

روستاهای تهران خاستگاه

دست‌سازهای هاستند که برخی از آنها ثبت ملی شده

سبد سنگانی و قالی ورامین و یک بغل خاطره

سعیه مرادی

پیش از اینکه تهران شکل امروزی اش را بگیرد، از چند محله و مجموعه روستاهایی تشکیل شده بود که هر یک در دلش حال و هوای متفاوتی داشت و زنان و مردانش با مهارت‌های هنری متعدد روستایشان را در مقایسه با دیگری متمایز کرده بودند. حالا هم که این شهر توسعه پیدا کرده، هر یک از روستاهای اطرافش فرهنگ، پوشش و گویش و البته محصولات و صنایع دستی بومی خود را دارند که معرف و هویت آن نواحی است.

احیاکننده جیق بافی در روستای مهترکلاته می‌رفت که فراموش شود

فارغ التحصیل مقطع کارشناسی ارشد رشته تاریخ ایران است اما نامش به عنوان احیاکننده و تولیدکننده و مربی هنرهای منسوخ شده حصیربافی، کوب‌بافی، نی‌بافی، جیق‌بافی و نرمه جارو بافی به ثبت رسیده است. صنم صادق پور پس از ادامه تحصیل در دانشگاه به علاقه و گرایشش به مهارت‌های هنری پی برده، حالا یکی از کارآفرینان موفق و احیاکننده یک مهارت هنری در کشور است. کارگاه اولیه‌اش را در حیاط خانه پدری در روستای مهترکلاته استان گلستان راه‌انداخته، حالا حصیربافی او و بانوان زیر مجموعه‌اش به خانه‌های بسیاری در گوشه و کنار جهان راه یافته است.

یادگیری از پیشکسوتان

علاقه بانو صادق پور به هنر، ریشه در نوجوانی او خلق دست‌سازهایی از دروختنی‌ها، تکه‌های چوب و موادباز یافتنی دارد اما بعدها به تشویق کارشناس صنایع دستی میراث، متوجه استعدادش و ادامه مسیرش شده است. تغییر مسیر بانو صادق پور از رشته تاریخ به حصیربافی، به سال ۱۳۹۳ بازمی‌گردد و پس از اتمام دوران کارشناسی ارشد، درست زمانی که او در پشت‌بام منزل‌نشان یک «کوب» دید که بی‌استفاده افتاده است. آن را برداشت و از پدرش خواست تا نحوه بافت کوب را به او آموزش دهد. کوب، نوعی فرش و زیرانداز حصیری است که قدیم در خانه‌های کاهگلی استفاده می‌شد و در شمال کشور هنوز هم کاربرد دارد. ذوق یادگیری این مهارت هنری که می‌رفت به فراموشی سپرده شود، او را به حاج محمد، هنرمند ۱۰۱ ساله‌ای از اهالی روستا رساند که آرزو داشت بتواند هنرش را به کسی یاد بدهد تا بعد از او این میراث جاودان بماند. او در مدت کوتاهی کوب‌بافی، حصیربافی، کناربافی، جیق‌بافی و نرمه جارو بافی را از پیرمردانی آموخت که امروز دیگر در حیات نیستند.

آموزش به دیگران

یادگیری کوب‌بافی و حضور در چند نمایشگاه او را به عنوان کسی که توانسته حصیربافی را در استان گلستان دوباره احیا کند، مورد توجه قرار داد و از سوی دست‌اندرکاران حمایت شد. بطوری که توانست سال ۱۳۹۶ خانه صنایع دستی حصیری را با ۱۰ نیروی کار راه بیندازد و ضمن احیای این هنر در کارگاهش به دختران و زنان علاقه‌مند، این رشته را آموزش دهد. صادق پور تاکنون توانسته هنرش را به بیش از ۵۰۰ نفر آموزش دهد و صنعت حصیربافی گلستان را به ثبت ملی برساند. روزی که او کارش را شروع کرد با مخالفت بسیاری از اهالی روستا روبه‌رو شد اما با پشتکار خود پادرسیری گذاشت که به زعم خیلی‌ها از مفاخر است. حالا امیدوار است این هنر همیشه زنده بماند.

غرب تهران

سبد سنگان

بافت سبد از معروف‌ترین صنایع دستی روستای سنگان در غرب تهران است که پس از نیم قرن فراموشی احیا شد و به نام سبد سنگانی به عنوان میراث ملی به ثبت رسیده است. سبد سنگانی یا سنگانی از چوب درخت شمشک ساخته می‌شود. این درخت از خانواده درختان بید است که به صورت رشته‌ای در حاشیه جنوبی کوه‌های البرز رشد می‌کند. ثبت سبد سنگانی به عنوان یک میراث فرهنگی معنوی نقش مهمی در توسعه کارآفرینی در میان اهالی روستا و توسعه سبدافی داشته است. با توجه به قدمت و اصالت این صنعت احیای رشته سبدافی در روستای سنگان مورد توجه قرار گرفته و فضاهای آموزشی به رشته سبدافی و به‌روزرسانی تولیدات این محصول اختصاص داده شده است.

شرق تهران

چادر شب بافی در کوهان

چادر شب بافی در مناطق روستایی تهران پیشینه دیرینه دارد و از مشاغل رایج در این مناطق و به عنوان شغل خانگی محسوب می‌شود. به‌ویژه در روستای کوهان (کیلان) از توابع شهرستان دماوند که بافت انواع چادر شب در آنجا در اندازه‌های مختلف و برای مصارف متفاوت رواج دارد و اهالی آنها، بافت و تولید چادر شب را به صورت حرفه‌ای دنبال می‌کنند. بافتگان چادر شب در روستای کوهان عمدتاً زنان و دختران خانه‌دار هستند که با بهره‌گیری از دستگاه‌های چوبی ساده محصولاتی بسیار نفیس و ظریف که دارای طرح‌های راه راه و پیچازی به رنگ‌های زرد، قرمز، سبز، بنفش، نارنجی، قهوه‌ای، نیلی و... است تولید می‌کنند.

شمال تهران

قالی و گلیم میگون

علاوه بر میوه‌های خوشمزه میگون، می‌توانید صنایع دستی این منطقه را نیز در بازارهای محلی به‌عنوان سوغات خریداری کنید. از مهم‌ترین صنایع دستی مردم میگون قالی است. قالی در تمام نقاط ایران بافته می‌شود اما تفاوت قالی‌های هر منطقه به نخ‌های مورد استفاده و نقشه‌های قالی است. در میگون نقشه‌های قالی به طبیعت این منطقه اشاره دارد و برای بافت قالی از پشم استفاده می‌شود. علاوه بر قالی، گلیم نیز روزگاری در این منطقه بافته می‌شد. گلیم در گذشته برای روی کرسی، روی رختخواب و زیرانداز تهیه می‌شد. گلیم‌های بافته شده به‌عنوان سوغات میگون در بازارهای محلی میگون عرضه می‌شود.

شرق تهران

جاجیم و جوراب‌های پشمی

فیروز کوه به دلیل کوهستانی بودن و داشتن مراتع سرسبز و گله‌داری و دامپروری، یکی از مراکز تولید پشم ایران محسوب شده و جاجیم‌های تولیدی آن به‌عنوان صنایع دستی این محدوده، نیز معروف است. جاجیم‌های این محدوده به دلیل نزدیکی با مازندران تحت تأثیر دستبافی آلاشت و شبیه پارچه‌های آلاشت است با این تفاوت که عرض جاجیم‌های تولیدی از ۲۵ سانت بیشتر نمی‌شود. یکی دیگر از صنایع دستی عشایر فیروز کوه، انواع محصولات پشمی از کلاه‌ها و جوراب گرفته تا شال گردن‌های پشمی است.

جنوب تهران

ورامین و قالی‌هایش

هر چند مهم‌ترین فعالیت اقتصادی مردم دست ورامین کشاورزی است ولی از دیرباز در کنار این فعالیت بسیاری از مردان و زنان این دیار هنرمندانه به خلق دست‌سازهای هاستند که بسیاری از آنها را می‌توان به‌عنوان میراث فرهنگی و میراث معنوی این دیار یاد کرد. قالی‌ها و فرش‌های ورامین طرح‌های هندسی با تکرار دارند و روی زمینه آبی‌رنگ قالی که معمولاً عاری از لچک و ترنج است. قرار می‌گیرند و به نوعی حالت یک شبکه گل‌آذین را تشکیل می‌دهند. نقش فرش میناخانی ورامین از جمله هنرهای این دیار است که در فهرست آثار ملی ایران به ثبت رسیده است.

غرب تهران

رواج نمدمالی در روستای کش

صنعت نمدمالی در گذشته به شدت رواج داشت و افراد بسیاری از ساکنان مناطق روستایی استان تهران به‌ویژه ساکنان روستاهای طالقان، ورامین و عشایر اسکان یافته در شهری و شهریار به آن اشتغال داشته‌اند، اما به علت پایین بودن میزان تقاضا و دشواری کار و بالا رفتن قیمت مواد اولیه در سال‌های اخیر کلیه دست‌اندرکاران خود را از دست داده و دیگر خبری از نمدمالی در این مناطق نیست و اگر هم وجود داشته باشد به‌صورت محدود است. اما در روستای کش (از توابع طالقان) هنوز صنعت نمدمالی جایگاه خاص خود را دارد و نمدمالان در این محدوده انواع نمد تولید می‌کنند. قطع و اندازه تولیدات نمدی بستگی به درخواست متقاضی دارد.